

Türkiye-ABD İlişkilerinde İhtiyatlı İyimserlik Dönemi

Nurşin ATEŞOĞLU GÜNEY*

ABD-Türkiye ilişkilerinde kısa dönemli iyimserliğimizi uzun döneme taşımanın iki kilit noktası var: İlki, Astana sürecinin işlemesidir. Bu sürecin işlemesinde Türkiye-Rusya ilişkilerindeki olumlu atmosfer ve Fırat Kalkanı'ndaki askeri başarı önemlidir. İkinci nokta Türkiye-ABD ilişkilerinin mihenk taşı; Washington'ın, güvenli bölge ve Suriye'nin güvenli hale getirilmesinde PYD'ye yapılan yatırımdan vazgeçmesidir.

Obama Yönetimi'nin Orta Doğu politikasının –ki Trump ve ekibinin benimsemiği söylem ve seçim zaferleri bu politikanın bir felaket olduğunu sürekli ABD kamuoyuna hatırlatıyor- bedelini en ağır biçimde ödeyenlerden biri olan Ankara ile Washington DC'nin arası uzun süredir soğuktu. Türkiye-ABD ilişkileri güven ve güvensizliğin iç içe geçtiği bir tarihe sahip olduğundan, rahatlıkla söyleyebiliriz. Yine “işte öyle bir dönemden” geçiyorduk. Bu dönem sağ salım, hatta stratejik elini güçlendirerek atlatmanın yolunu da Türkiye bulmuş gözüküyordu: Rusya ile ilişkileri iyileştirip ABD'yi dengele, dostların sayısı arttır, diplomatik pazarlıklarda etkili ol, Suriye'de defacto güvenli bölgeyi askeri başarı üzerinden kur ve koru. Tüm bu selamete rağmen Ortadoğu özelinde, dünya genelinde ciddi bir mücadele sürüp gitmekte. Bu nedenle Trump yönetimi iş başına gelip, ilk 20 günlük icraatları sonrası ABD içerisinde bir kavgayı ateşlediklerinde, ateşlemek için de Obama'nın malum siyasi eserlerini hallaç pamuğu gibi savurdularında Ankara Washington'da neler oluyor sorusunu sormaya başladı. Nihayetinde Erdoğan ve Trump arasında Suriye odaklı ve terörizmle mücadele stratejisine yönelik bir telefon görüşmesi gerçekleşti. Bu görüşme kadar önemli başka bir gelişme de stratejileri sahada kurgulayacak figürlerden birinin CIA Başkanı Mike Pompeo'nun

* Prof. Dr., Bölüm Başkanı Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler, YTÜ, BİLGESAM Başkan Yardımcısı. E-posta: nursinguney@bilgesam.org

Ankara ziyaretiydi. Batılı liderlerin birer ikişer Ankara ile temas kurması, uzun bir aradan sonra siyasi diyalogun hem de bölgesel güvenlik meseleleri üzerinden yeniden başlaması Türkiye’de iki farklı pencereden yorumlandı. Bir pencereden bakanlar Batı-Türkiye ama özellikle Trump ABD’si ile Ankara arasında ilişkilerin yeniden stratejik bir derinlik kazanacağını söyleyen iyimser görüşün penceresi. Diğer pencereden bakanlarsa Ankara’yı ve bizleri uyarıyorlar. İhtiyat, ihtiyat, daha fazla ihtiyat. Bu değerlendirmemizde, biz ise ortada bir konum benimseyeceğiz ve kısa dönemde ABD-Türkiye ilişkileriyle ilgili ihtiyatlı bir iyimserlik içinde olabileceğimizi söyleyeceğiz. Nedenlerini açıklayalım.

İhtiyatlı olalım, çünkü

Washington DC’nin Ortadoğu’da icraat ve icraatsızlığı ile yapabileceklerine karşı ihtiyatlı olmak için Ankara’nın hem Türkiye-ABD ilişkilerinin kendi yaşanmışlıklarından hem de bugün ABD’nin içinde olduğu durumdan kaynaklanan sebepleri var. ABD’nin bir müttefiki olarak Türkiye’yi tehditlere karşı koruma, savunma teknolojisi yönünden destekleme, Batı güvenliği için önemli bir aktör olan Türkiye’ye bu rolü üzerinden gerekli diplomatik saygı ile davranma konusunda hep eksikleri oldu. Her seferinde de Türkiye, kendi kendini korumak, kendi milli savunma sanayini geliştirmek ve kendi diplomatik oyununu kurmak durumunda kaldı. Obama yönetimleri dönemi bu tarihin adeta bir özeti gibiydi. Çünkü Obama -aslında farklı bir solukmuş gibi görünürken, bu bakımdan doktrinleri heyecan yaratırken, uygulamalarıyla ABD’nin 1989 sonrası benimsediği liberal hegemonyacı anlayışın bir parçası olduğunu gösterdi. Nitekim Ortadoğu’da bölgesel güçlerin bir düzen anlayışı geliştirmesinin önüne set konuldu, devlet dışı örgütlerle işbirliği yapıldı, vekalet savaşları bölge ve bölge dışı aktör ve rakiplerin güçsüzleşmesi için seyredildi, bölgede savaşın içerisinde hep tutulacak ama diğerlerini de hep yoracak bir güç olarak İran desteklendi, nihayetinde vekalet savaşları içerisinde de PYD/PKK silahlandırıldı. Kısaca 1991, 2003, 2013’ün yan yana okunabileceği bir çizgiden bahsediyoruz. Bu çizginin stratejik aklının hala ABD kurumlarında yaşadığı da bir gerçek. Amerika liberal hegemonyanın kurumlarına çok yatırım yaptı, maliyetini de üstlendi. Bugün bu yatırım-maliyet denkleminde emin olunmayabilir -ki Trump seçimleri kazandı- ama liberal hegemonyanın yararından hiç şüphesi olmayanlar da var. Trump’ın müesses nizam (the establishment) ile kavgası bu açıdan elbette ki önemli. Son dönemdeki ABD içi tartışmalar ise şunu gösteriyor Trump’ın duruşu net, tavrı kesin ama zaferinin üzerinde bulutlar dolaşiyor. Hatta Obama yönetimini eleştirip Trump’ı, bu yönetimin dış politikasını izlememesi konusunda cesaretlendirenler art arda ikaz sinyalleri gönderiyorlar: “Bu kadar dik, bu kadar yıkıcı olma, stratejik amacını belirlemeden müesses nizama bu kadar sert saldırma”. Sözün özü, ABD içi kavganın geleceği ve Trump’ın elinin gelecekte ne kadar serbest olabileceği belirsiz.

Ankara bu hususları elbette dikkate alıyor, dikkate almaya da devam edecek ama iyimser olmak için de yeterince sebep var. İlk olarak Trump reddi miras yapmakla kalmadı, Obama mirasının değersiz olduğunu da ilan etti. 15 Temmuz başarısız darbe girişiminin ardından Ankara'ya yolladığı destek mesajının gücü bu duruşuyla daha da arttı. En önemlisi son 1-2 haftada ortaya çıkan tablo: Ortadoğu ile ilgili muhafazakâr klişelere (mültecilerin yasaklanması vb) sarılmış görülen Trump yönetimi Suriye konusuna ilgi göstermeye, bu ilginin bir parçası olarak da Ankara'nın Suriye'nin geleceği hakkında sözlerine -yani Suriye'nin toprak bütünlüğünün korunması- çağrısına kulak vermeye başladı. Nitekim Nisan ayına Obama yönetimi tarafından ertelenmiş olan Rakka operasyonu gündeme alındı ve bu operasyonda ABD'ye Türkiye'nin de katkıda bulunabileceği dillendirildi. Rakka'da DAES karşıtı koalisyonla Ankara'nın destek sağlayabileceği ilk kez söylenilmiyor, ilk kez önerilmiyor ama ilk kez ciddi bir muhatap buluyor. Hatırlayalım, Ankara'nın benzeri teklifine hayır diyen Obama yönetimi, PYD'yi Suriye'de kara gücü olarak ilan etmişti. Üstelik DAES terörünün bizzat hedefi olan Türkiye'yi PYD/PKK karşısında diplomatik alanda da sıkıştırmak için sınır güvenliğine yönelik suçlamalar kullanılmıştı. Şu anda Washington DC'de, Pentagon, Savunma Bakanlığı, Beyaz Saray üçgeninde bu söylemin yerine çok farklı bir söylem benimsenmeye başlandı. Öncelikle ABD'leri Ankara'yı Al-Bab'daki başarısı için kutladı. Türkiye'nin Suriye'nin kuzeyinin DAES'den temizlenmesi noktasındaki askeri kabiliyet ve kontrolünün övülmesinden donra yapılan açıklama çok daha önemli ve ilginç. Washington, Ankara'nın sağladığı sınır kontrolü sayesinde Suriye'de sıkışan DAES militanlarının Batı'ya geçişinin önemli ölçüde azaldığını vurguladılar. Bu iki vurgu- Ankara bunları 20 günde başaramayacağına göre- hem Obama yönetimleri altında Türkiye karşıtı benimsenen söylemin haksızlığının ortaya dökülmesi anlamına geliyordu, hem de Türkiye-ABD ilişkileri için bir fırsat kapısını Suriye üzerinden açıverdi. Kapının aralığından ilk görünen Rakka operasyonunda olası bir işbirliği.

Rakka'nın ötesi güvenli bölge

Suriye'nin kontrolü açısından, bu arada toprak bütünlüğü açısından Al Bab'daki mücadelenin çok önemli olduğu defalarca yazılıp çizildi. Al Bab operasyonunun doğası, ÖSO birliklerinin kapasitesinin sınanması vb açılardan da da Al-Bab'daki askeri başarı çok önemliydi. Rakka operasyonu ise hem sembolik hem de stratejik bir öneme sahip olacak. Rakka, bilindiği gibi, DAES'in başkenti olarak DAES'in Suriye'deki varlığı açısından bir sembol. Bu sembol indirilirken, Suriye'nin toprak bütünlüğünün garanti altına alınması, yani çeşitli terörist unsurların kara gücü haline getirilerek DAES'le mücadele üzerinden meşrulaştırılmaması çok önemli. Bu konuda Türkiye Rakka'da işbirliği önerme cesaretini kendinde buluyor çünkü hem kendi kapasitesi, hem de ÖSO'yu kontrol altında tutma becerisiyle Al Bab'da DAES'in yenilebileceğini küresel ve bölgesel aktörlere göstermiş oldu. Bu noktada Ankara PYD'nin PKK ile organik bağı gösteren delilleri CIA başkanının

önüne koyarak konunun Ankara ve ABD için de kazan-kazan noktasıyla sonuçlanabileceğini gösteriyor. Ankara'nın ümit ettiği bir gelişme daha böylece gerçekleşebilir. Türkiye olası Rakka operasyonuna destek veren tek güç olmak istemiyor, koalisyonun yerel Arap unsurlarıyla beraber hareket etmek istiyor. Böylece Astana süreci bölgesel zeminde daha da kuvvetlenir. Rakka operasyonunun elbette bir ötesi var ve ABD-Türkiye işbirliği kapısının açılan aralığından Rakka'nın ötesine bakıldığında karşımıza, güvenli bölge planları çıkıyor.

Bilindiği gibi Trump, yönetimi devralır almaz Pentagon'a Suriye'de olası güvenli bölge planları üzerinde çalışması için emir verdi. Pentagon'un tek planla yetinmeyeceği muhakkak. Bir gerçeklik de şu anda Türkiye'nin kendi askeri gücü ile bizzat kurduğu ve koruduğu terörden arındırılmış bir defacto güvenli bölgeye sahip olduğu. Eğer ABD planlarıyla Türkiye'nin sahada askeri ve diplomatik imkân ve kabiliyetlerini kullanarak sağladığı güvenli bölge modelleri örtüşürse iki aktörün ilişkilerinin geleceği açık olacaktır. Bu olasılık bugün dillendirildiği için iyimseriz ama kısa dönemde bu işbirliğinin önü ne kadar açıksa uzun dönemde bu işbirliğine karşı çeşitli faktörlerin ortaya çıkma olasılığı o kadar yüksek.

Uzun dönemde ihtimaller

Önümüzdeki günlerde Trump yönetiminin Ankara'nın önerilerini ciddiye alma şansı var, çünkü Ankara Al Bab'da söylediğini yapabildi. Zaten Trump'da iktidara geldiğinde terörizmle mücadelede gücü kendinden menkul devlet dışı aktörler yerine devletlerle işbirliği yapmak kararlılığında olduğunu göstermişti. Hatta sadece devlet-devlet işbirliği değil, güçlü liderler arasında gerçekleşecek işbirliklerini önemseddiği biliniyor. Üstelik Rusya ile iyi ilişkiler kurmaktan bahseden Trump ekibinin Astana sürecinde inisiyatifi Türkiye-Rusya yakınlaşmasına kaptıran Obama'dan hiç hoşlanmadıklarını bu yazının çeşitli yerlerinde vurguladık. Avrupa güvenliği gibi ABD için sembolik önemde bir meselede dahi sert bir tutum takınıp Avrupa'yı Avrupalılara havale eden Trump yönetimi altında hareket eden Trans-Atlantik bürokrasisi Batı ile Ankara arasında yapıcı (konstruktivist) bir diyalog kurmayı tercih edebilir. Aktörler birbirlerine jest yaparlar, kimlikler ve buna bağlı çıkarlar yeniden tanımlanıverir, hele ki Suriye'de DAES'e karşı askeri başarı kazanılıyorsa. Uzun dönemde ise bu iyimserliği gölgeleyebilecek bazı belirsizlikler var. Yazımızın ilk satırlarında vurguladık; Trump ve müesses nizam arası savaşı bitmedi. ABD'de ve ABD güvenlik bürokrasisinde sonunda PKK/PYD'ye yatırım yapan liberal hegemonyacı, önemli, etkili figürler hala var. Avrupalılar Trump ABD'si ile nasıl baş edeceklerini bilemediklerinden Trump'ı Avrupa güvenliğinin en önemli sorunu olarak tanımlamaya başladılar. Kısaca Batı cephesinin ikiye-üç bölünmesi katlanılmaz hale gelirse Trump karşıtı politikalar güçlenebilir. Daha önemlisi, Trump ekibinin Türkiye-Rusya yakınlaşmasının Obama ABD'sini dengeleme olduğunu anladıkları muhakkak ve bu konuda bir şey yapmak istiyorlar ama ABD-Rusya ilişkilerinin geleceğini de

Rusya'nın küresel çıkarları için atacağı adımların ciddiyeti belirleyecek yani Akdeniz'de, Pasifik'te, Çin ve İran ile ilişkilerde Moskova'nın alacağı tavır önem kazanacak.

Bugün kısa dönemli iyimserliğimizi uzun döneme taşımanın iki kilit noktası var görünüyor: İlk nokta, Astana sürecinin işlemesidir. Bu sürecin işlemesinde Türkiye-Rusya ilişkilerindeki olumlu atmosfer ne kadar etkiliyse Ankara'nın Suriye'de Fırat Kalkanı özelinde askeri başarı sağlaması da o kadar önemlidir. İkinci nokta Türkiye-ABD ilişkilerinin mihenk taşı; Washington DC'nin güvenli bölge ve Suriye'nin güvenli hale getirilmesinde PYD'ye yapılan yatırımdan ciddi bir biçimde vazgeçmesi. Umuyoruz bu iki noktada da olumlu gelişmeler olur, zor bir sürecin neticesinde sonunda daha güvenli bir sınır ötesine sahip oluruz. O güne kadar tüm iyimserliğimize rağmen askeri kabiliyetlerle sahada, diplomatik kabiliyetlerle masada olan ve gerektiğinde kendi savunmasını kendi araçlarıyla üstlenebilecek bir ülke olmak zorundayız.

Bu yazı 11.02.2017 tarihinde Star Gazetesinde yayımlanmıştır.